

Sammanfattning
Rapport 2010:16

Språk- och kunskapsutveckling

för barn och elever med
annat modersmål än
svenska

Skolinspektionens rapport 2010:16
Diarienummer 40-2009:1849
Stockholm 2010
Foto: Ryno Quantz

1 | Sammanfattning

Projektet har undersökt om det finns ett arbetssätt i de granskade förskolorna och skolorna som utvecklar språk och kunskaper och som ger flerspråkiga barn och elever goda förutsättningar att nå de nationella målen.

Även om granskningen också sett exempel på verksamhet och undervisning av god kvalitet så visar resultaten framför allt att arbetet med att ge flerspråkiga barn förutsättningar för en optimal språk- och kunskapsutveckling på många håll har stora brister. Bristerna gäller i de flesta fall generella svagheter i förskolornas och skolornas arbete med språk- och kunskapsutveckling. Även om vi i granskningen har utgått från de flerspråkiga barnens behov kan vi se att samma arbetssätt som gagnar dessa barn också skulle gagna alla barn i förskola och skola, oavsett vilka modersmål barnen har. Att utveckla språk och kunskaper är något som barn gör kontinuerligt, men den språkutveckling som, exempelvis, sker under svenskämnet är ofta isolerad från övriga ämnen. Innehållet i ämnesundervisningen, som ofta följer den svenska skoltraditionen, används också sällan för att göra utblickar eller ta upp diskussioner med eleverna utifrån deras erfarenheter. För att kunna bygga verksamheten på det som barnen har med sig i form av språkliga och ämnesrelaterade kunskaper måste också barnen göras mera delaktiga i utformningen både när det gäller form och innehåll.

Granskningen vill dock poängtera, att brister i det språk- och kunskapsutvecklande arbetet har väsentlig betydelse framför allt för de flerspråkiga barnen som samtidigt ska utveckla det svenska språket och ämneskunskaper. De får sämre förutsättningar att nå de nationella målen.

Våra huvudsakliga iakttagelser är:

Saknar kunskap om barnens bakgrund och nivå. Personalen saknar i många fall kunskap om barnens erfarenheter, behov, och intressen samt språkliga och kunskapsmässiga nivå. Kunskap om barnens bakgrund är nödvändig för att kunna anpassa verksamheten. Den kunskap som finns hos personalen har oftast enbart fokus på vilka språk barnen talar men innebär ingen djupare kartläggning.

Svagt flerspråkigt och interkulturellt perspektiv. På många håll finns ett generellt intresse för de olika erfarenheter och kulturella bakgrunder som barnen och deras familjer har med sig från sina hemländer. Detta påverkar emellertid i liten utsträckning verksamheten i förskolan och undervisningen i skolan, som följaktligen då inte heller knyter an till barnens erfarenhetsvärld. Aktiviteter och undervisning i flertalet förskolor och skolor utformas i för liten utsträckning utifrån ett flerspråkigt eller interkulturellt perspektiv och innehållet, som sällan relateras till något som barnen känner igen, saknar också sammanhang och förståelse för många. På många håll saknas kompetens för att arbeta språk- och kunskapsutvecklande med flerspråkiga barn och elever.

”... flerspråkiga barn behöver framförallt trygghet ...”

Oklart om ämnet svenska som andraspråk. Kring ämnet svenska som andraspråk råder det oklarhet på många håll och här finns det olika uppfattningar bland skolläda och lärare. Ämnet hanteras ofta som ren färdighetsträning utan sammanhang med det övriga innehållet i skolan.

Trygghet tar över lärandet. Arbetet i många av förskolorna präglas av en inställning att flerspråkiga barn framförallt behöver trygghet och förskolans uppdrag att stimulera och utmana barnen i deras lärande får därmed inte det utrymme det borde ha.

Modersmålsundervisningen lever sitt eget liv. Modersmålsundervisningen i skolan lever ofta ett eget liv utan samband eller samverkan med övrig undervisning. Det finns visserligen en generellt positiv inställning i både förskolor och skolor till att barnen ska utveckla en fungerande flerspråkighet och både personal och ledning inser modersmålets betydelse för barnens språk- och kunskapsutveckling. Samtidigt ser inte skolan utvecklingen av ett välfungerande modersmål som allas angelägenhet utan oftast som ”någon annans ansvar”, ibland en modersmålslära, ibland föräldrarna. Skolan följer sällan upp resultaten i ämnet och elevens kunskapsutveckling nämns sällan i utvecklingssamtalen eller i elevernas individuella utvecklingsplaner. I förskolan ser personalen ofta uppdraget att medverka till barnens modersmålsutveckling som en alltför svår uppgift och överlämnar därför detta antingen till externa modersmålstränare eller till föräldrarna.

De flerspråkiga barnen är en heterogen grupp med stora individuella skillnader, bland annat när det gäller erfarenheter, behov, intressen och, inte minst, språklig och kunskapsmässig nivå. För att ge dessa barn optimala förutsättningar att nå de nationella målen behöver de granskade förskolorna och skolorna i högre utsträckning:

- ✓ Ha höga förväntningar och utmana de flerspråkiga barnen i deras lärande.
- ✓ Se lärandet i förskolan som en viktig del i den helhet som består av omsorg, fostran och lärande.
- ✓ Förbättra kartläggningen i förskolor och skolor av de flerspråkiga barnens erfarenheter, kunskaper, språkliga förmågor och livsmiljö. Ta tillvara denna information för att utforma en verksamhet respektive undervisning som anpassas till barnen och har anknytning till deras erfarenhetsvärld.
- ✓ Ha ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt i förskolor och skolor där språket sätts in i ett sammanhang som ger mening och förståelse.
- ✓ Skapa ett sammanhang, i skolornas undervisning, där språk- och kunskapsutveckling hänger ihop och arbetet med språkutveckling ingår i alla skolans ämnen i syfte att skapa mening och förståelse hos eleven.
- ✓ Utveckla undervisningen i svenska som andraspråk och även arbeta aktivt för att tydliggöra ämnets betydelse för elevernas möjlighet att lära sig förstå och använda det svenska språket.
- ✓ Se till att de elever i grundskolan som behöver det, får studiehjälp på modersmålet.
- ✓ Utveckla samverkan mellan modersmållärare och övriga lärare så att modersmålsundervisningen får ett samband med undervisningen i övriga ämnen och blir en likvärdig del i elevens totala undervisning.
- ✓ Ta ett större ansvar för uppdraget att förskolan ska medverka till att barnen utvecklar sitt modersmål. Så att detta blir allas uppdrag och sker på ett sätt som är i enlighet med läroplanens intentioner och ger barnet sammanhang.

Regelbunden tillsyn av alla skolor

SKOLINSPEKTIONEN granskar löpande all skolverksamhet, närmare 6 000 skolor. Tillsynen går igenom många olika områden i verksamheterna för att se om de uppfyller det som lagar och regler kräver.

Kvalitetsgranskning inom avgränsade områden

SKOLINSPEKTIONEN granskar mer detaljerat kvaliteten i skolverksamheten inom avgränsade områden. Granskningen ska leda till utveckling.

Anmälningar som gäller förhållandet för enskilda elever

ELEVER, FÖRÄLDRAR och andra kan anmäla missförhållanden i en skola till Skolinspektionen, till exempel kränkande behandling eller uteblivet stöd till en elev.

Fristående skolor – kontroll av grundläggande förutsättningar

SKOLINSPEKTIONEN bedömer ansökningar om att starta fristående skolor. Bedömningen innebär en grundläggande genomgång av skolans förutsättningar inför start.